

O rýmu

ZDENĚK SALZMANN

Obecně řečeno rým je zvuková shoda na konci dvou nebo více veršů. Ale jako každá složitá věc, rým se třídí podle několika hledisek:

Prvním typem je rozdělení podle slabik, které se rýmují. Rým může být jednoslabičný, dvouslabičný a trojslabičný – záleží na tom, kolik slabik rým tvoří (první tři typy rýmů jsou ilustrovány):

Zimavá třesoucí se zář
pobíhá přes země ztichlou tvář. (Jan Neruda)

Liják se v okna boří –
noc divoká a děsná!
Já ležím chorý, bez sna,
a lampa noční hoří! (Jan Neruda)

Ty naše hodiny
jsou jako z rodiny! (Jan Neruda)

Rým **mužský** má přízvuk na poslední slabice, přízvuk na předposlední slabice má rým **ženský**. V první ukázce výše je rým mužský, druhá ukázka ilustruje rým ženský.

Podle rýmu na konci veršů může být rým **sdužený**, rýmují-li se dva sousední verše (aabb):

Nade mnou visí v noci, ve dne;
svůj dvousečný hrot stokrát zvedne
v mé dumy i v můj tichý cit. –
Ó, jak se toho meče zbýt! (Jaroslav Vrchlický)

Rýmují-li se první verš se třetím a druhý se čtvrtým (abab), rým se nazývá **střídavý**:

Na cestách všech jen krev a krev a krev,
i slunce v krvi se ztrácí,

zní mroucích ston a poraněných řev,
dnes vojsko těžkou má práci. (Jaroslav Vrchlický)

Rýmují-li se první verš se čtvrtým a druhý se třetím (abba), rým se nazývá **obkročný**:

Jsme děti věku, jenž svou bídou žije
a nedbá minula ni budoucnosti:
vrtochy bláznů jsou mu předkův ctnosti
a budoucnost? – ať bije se jak bije! (Josef Václav Sládek)

Rýmují-li se druhý verš se čtvrtým a první a třetí verš je bez rýmu (abcb), rým se nazývá **přerývaný**:

Hoj, ty Štědrý večere,
ty tajemný svátku!
Cože komu dobrého
neseš na památku? (Karel Jaromír Erben)

Rýmují-li se první verš se čtvrtým, druhý s pátým a třetí se šestým (abcabc), rým se nazývá **postupný**:

Nuž vzhůru srdce! V síle neúmorné
na stromu lidstva dují národové,
svou silou vznikají, svou mdlobou mizí.

My máme vlast! Té svaté půdy orné
se držme jen a vzplanou jara dnové,
dech jejich pouze mrtvé listí sklízí! (Jaroslav Vrchlický)

Tirádový rým (aaaa...) je možno dokumentovat už z takzvané Kunhutiny modlidby z konce 13. století:

Vítej, kráľu všemohoucí,
ve všech miestech vševidúci,
všech kajúcích milujúci,
věčný život dávající....

Posledním příkladem jsem chtěl ukázat, že rým existuje v českých zemích již velmi dlouho.

Gramatický neboli planý rým je takový, který je založen na podobnosti koncovek:

A vzlykem dychtivým sem vody z dálky zazvonily,
Jak nesčíslné rty by žíznivě se naklonily . (Otokar Březina)

Kmenový neboli štěpný rým je opak rýmu gramatického; rýmuje se kmenová část slov jako například *rána* s *dána* nebo *spálil* s *schválil*.

Vnitřní rým se rýmuje s rýmem koncovým:

Když ztratil v smrti duch svou paměť zrak a sluch
když uzavřel se kruh, když dohrál pištec škálu
ční v třpytu zlatých much stín rakve plné stuh
jak v spánku bez předtuch nad schody u portálu (Vítězslav Nezval)

Lešetínské zvony slyšet valné hony (Svatopluk Čech)

Koncové rýmy jsou na konci veršů; je to nejněžnější rým v básnictví.

Sporadický rým, který není soustavně využit, vyskytuje se většinou v dílech nerýmovaných:

Stín stromů zelený tě na svět uvítal,
Zahrada jarní tišila tvůj pláč.
A s každým červnem vzpomínáme,
Co ti ten první dal,
A s tebou koupáme se v jeho slunci. (Karel Toman)

V exotickém rýmu se rýmuje na jednom nebo na obou koncích slovo cizího původu:

Na polštářích v mracích pluji
Jako zloděj z Bagdádu
Jen se dívám, nevesluji
Slunce klesá k západu. (Konstantin Biebl)

Rýmové echo se zakládá v tom, že jedno celé slovo je obsaženo v druhém slově rýmové dvojice:

a na topole pole skal
zelený mužík zatleskal (Karel Jaromír Erben)

měl jsem doma mince, byly po mamince (Jiří Suchý)

Ocasatý neboli holý rým působí jako protiklad k předešlým veršům svou krátkostí:

Dokonal dílo. Přede mnou klečí.
Snad živá jsem, snad socha jen něčí.
Objal mne, kamennou, modle, klna:
Bolestiplná! (Fráňa Šrámek)

Kalamburní rým, založený na slovní hříčce (kalambúr), spočívá na zvukové shodě s různým významem:

Růže na stole ta
Růžena stoletá
v peřině kde
v peří někde
bělá se květ

Bělásek vět
Poletoval zlatem mysu
Poletoval zlatem mísu
V pokoji kde spí na sukni
V pokoji kde spíná sukni (Vítězslav Nezval)

Lámaný rým vzniká roztržením slova do dvou veršů:

Gracián klečí
jak Anděl Stráž-
ný, který mečí
svůj Otčenáš (Vítězslav Nezval)

V tomto článku jsou uvedeny jen hlavní druhy rýmu, a abecedně jsou zmíněny tyto druhy: dvouslabičný, exotický, gramatický (planý), jednoslabičný, kalambúrní, kmenový (štěpný), koncový, lánaný, mužský, obkročný, ocasatý (holý), potupný, přerývaný, rýmové echo, sdružený, sporadický, střídavý, tirádový, trojslabičný, vnitřní a ženský.

Jiné druhy rýmu, méně důležité, lze najít v detailních příručkách: absolutní, bohatý, burleskní, čelní, daktylský, dostačující, grafický, hlaholný, homonymní, hyperdaktylský, chudý, identický, inverzní, jadrný, klouzavý, kolébavý, koncovkový, myšlenkový, náhodný, náslovný, nedokonalý, nedostatečný, neúplný, optický, přeplněný, přesný, tklivý, totožný, úplný a useknutý. Je zřejmé, že některé názvy poukazují k rýmům nedostatečným a některé jsou synonyma k ostatním termínům.

Můj článek se opírá i o následující díla, která o rýmu píšou detailněji: *Slovník literární teorie*, Praha, 1984; Milan Zeman a kolektiv, *Rozumět literatuře I*, Praha 1986; Josef Hrabák, *Úvod do teorie verše*, Praha 1978; a Josef Hrabák a Vladimír Štěpánek, *Úvod do teorie literatury*, Praha, 1987.